

A magyar diák nyara^{*}

A boldog békeévekben, amikor úgy Péter-Pál táján a magyar paraszt nekisuhintotta kaszáját a sárga gabonatóbláknak, a diák is aratott. Learatta egész tanévi munkájának megérdemelt, jó vagy rossz termését s gondtalanul élvezte a kéthónapos vakációt. Dolgozni nyáron? Ugyan kinek jutott volna eszébe? Hisz a munka — főként a fizikai — büntetésszámba ment akkor még. Legfeljebb néhány bukott diákot kényszerített zord szülője egy kis nyári inaszkodásra. Ezek is tudták azonban, hogy nem kell mást tenniök, mint a szünidő végén bűnbánó arccal szüleik elé állni s a fizikai munka réme örökre elmúlik fejük fölül.

Nagyon megváltozott azóta a világ. A fizikai munka előbbre lépett az értékelés sorrendjében. A háborús gazdaság fokozottabb munkaerőbevetést kíván meg, ugyanakkor azonban a felnőtt munkaerők egy jelentős részét hadiszolgálatra kell igénybe venni. Nem csoda tehát, ha a gazdasági élet figyelme, hívó szava fokozottabb mértékben fordult a serdülő ifjúság munkaereje felé.

Bátran mondhatjuk, hogy a magyar diákifjúság, amelynek munkaereje azelőtt a nyári két hónapban parlagon hevert, most megértette az idők szavát. A tőle megszokott — sőt megkívánt — lelkesedéssel sietett a gazdasági élet segítségére s bőségesen kivette részét mindabból a munkából, amely testi és szellemi képességeinek megfelelt.

Iskolánknak a folyó tanévre beiratkozott 184 tanulója közül 119 (65%) végzett a nyár folyamán hosszabb, vagy rövidebb ideig tartó fizikai, illetőleg szellemi munkát. Kis számok ezek ahhoz, hogy a statisztikához megkívánt nagy számok törvényszerűsége düböröggön ki belőlük. Mindenesetre alkalmasak azonban arra, hogy képet kapjunk arról, miképpen folyt le a magyar diákifjúságnak a gyakorlati élettel való találkozása s ez a találkozás milyen anyagi, de méginkább erkölcsi eredményeket hozott.

Nagyon tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a diákság figyelme elsősorban a hozzájuk közelebb álló szellemi munka felé fordult. A szobanforgó 119 diák közül 63 (53%) kizárólag fizikai munkát végzett, 34 diák (29%) a szellemi foglalkozások terén tevékenykedett, míg 22 (18%) mind szellemi, mind fizikai munkával megpróbálkozott. Természetes reakciónak tekintendő ez, hiszen az iskolai élet fegyelme s szellemi lekötöttsége után minden egészséges, fiatal szervezet ösztönszerűen kívánczik arra, hogy izmait a mozgásnak valamilyen formájával megropogtassa.

Milyen foglalkozások vonzották leginkább az ifjúságot? A szellemi munkát keresőknek kapóra jött a közellátási minisztériumnak az a rendelkezése, amellyel megszervezte a cséplési ellenőr intézményét. 36 diákunk töltötte be ezt a közellátás szempontjából annyira fontos munkakört s bőséges tapasztalatokon kívül igen szép

^{*} Az idei még mindig háborús szünidő előtt különösen érdekelhet bennünket, hogy töltötték a székesfehérvári kereskedelmi középiskolások a tavalyi nyarat.

keresetre is tett szert. Tizenötven végeztek különféle irodai munkát. Habár a szám elég alacsony, a tény maga — kereskedelmi középiskoláról lévén szó — a diákság jövője szempontjából igen jelentős. Tanítással, javítóvizsgálatra való előkészítéssel mindössze öt diák foglalkozott. A többiek a fizikai foglalkozások körében helyezkedtek el, némelyik természetesen többféle munkát is végzett. A fizikai munka síkján a kőműves-napszámosság tartja a vezetés szerepét. Egyrészt azért, mert városunkban meglehetősen sok ipari jellegű építkezés folyt. Másrészt pedig azért, mert ez tudja legnagyobb mértékben foglalkoztatni a tanulatlan napszámosokat. Főként a jó fizikumú, sokat sportoló diákokat vonzotta ez a munkakör. 26 diákunk helyezkedett itt el. Utána nyomban a földművesmunka különféle lehetőségei szerepelnek 20 résztvevővel. Üzletben kiszolgált 17 — ami az ifjúságnak a gyakorlati kereskedelmi pályákra való irányítása szempontjából fontos szám. A továbbiakban a különböző foglalkozások széles skáláját találhatjuk. Ipari segédmunkás, pincér, kubikus, cséplőgépkészítő, malommunkás, csakúgy megtalálható itt, mint a rádiókészítő, a selyemhernyótenyésztő, a tűzór, a nyulfarm-építő, kertimunkás, növénynevelő, alkalmi munkás, strandkabinos, stb. stb. Mintegy 21 fizikai munkakör foglalkoztatta diákjainkat.

Mi volt a munkavállaló fiatalság főcélja a munkavállalással? Nem segíteni való, ha nyíltan megmondjuk: pénzkeresés. A főként szegényebb néposztályokból származó fiúknak kapóra jött az alkalom, hogy anyagilag is segíthetnek szüleik terhein. A dolgozó diákok 78%-a kifejezetten azért vállalt munkát, hogy keresetre tegyen szert. 20% pedig — főleg a fiatalabbak — azért, hogy katonai szolgálatra, vagy másképpen igénybe vett hozzátartozóját helyettesítse, illetőleg munkával túlterhelt szüleinek segítsen. Érdekesebb azonban azok a megjegyzések, amelyekkel a diákok ezt a kérdést kísérik. Ezek azt mutatják, hogy az ifjúság restelli kissé az anyagiasság látszatát. „A nyár hasznosítása céljából.” „Hogy a kereskedelmet gyakorlatilag is megismerjem.” „Gyakorlatot akartam szerezni”. „Szokatlan lett volna munka nélkül”. „Munkáshiány miatt le kellett aratni” hangzanak a vallomások. „Nemzeti célért” mondja egy tizennégy éves selyemhernyótenyésztő.

Érdekes tudni, hogy ez a diákcsoport hány napon át állította munkaerejét a nemzeti gazdaság szolgálatába. A 119 ifjú az elmúlt nyáron 4345 munkanapon át dolgozott. Ebből fejenként átlagosan 36 munkanap jut. Ezek a számok természetesen nem százszázalékosan pontosak, de megközelítően megbízhatók. Az egyéneknek valóságos elfoglaltsága az átlagtól lefelé is, felfelé is nagy kilengést mutat. A legkisebb az egy napos, — az érdekelt fél valami alkalmi kertimunkát végzett napibéréért. A legmagasabb időbeli munkateljesítmény tulajdonosa 56 nappal dicsekedhetik s ezt különféle fizikai munkában töltötte.

Magától értetődik, hogy a munkanapokat nem lehet egységesen 8 órával számítani, mert a munkában töltött órák száma igen nagy eltérést mutat. A „legelőkelőbb” foglalkozás a tanítás volt, ennél napi 1—2 órát töltöttek a diákok munkában. A felső határt

viszont a cséplőellenőrök népes csoportja képviseli, akik a munka természetének megfelelően napi 14—16 órát is álltak a cséplőgép mellett. A közbeeső számok a 4—5 órás rádiójavitáson és a rendszerint 8—10 órás ipari napszámosmunkán keresztül a mezőgazdaságban „látástól-vakulásig” jelzővel megjelölt munkaidőig igen változók. Átlagszámítással itt csak hamis képet kaphatnánk, hisz igen sok esetben a munkában töltött időt még megközelítőleg sem tudták meghatározni.

Azok a tanulók, akik munkájukat ellenszolgáltatásért végezték, a munkabérfizetés legkülönbözőbb módjaival ismerkedtek meg. Órabér, napi-, heti-, havibér, akkord, sőt természetbeni fizetés is szerepel a csoportban. Külön helyet foglalnak el a cséplőellenőrök, akik 3 P napidíjban és az elcsépeelt gabona métermázsája után 4—6 fillér díjazásban részesültek, s emellett gyakran még élelmezést is kaptak. Napi keresetük így 9—15 P-re rugott. Az órabéresek díja a 28 filléres vasúti napszámos és az 1.50 P-ös instruktor között 50—60 fillér körül mozgott. A napibéresek 1—5 P-je, a hetibéresek 7.50—40 P-je, a havifizetésesek 70—135 P-jén kívül megtaláljuk a darabért (rádióépítő és javító gépenként 4—20 P) és az általánösszeget, aki valamely kubikusmunkáért 170 P-t kapott. Sőt az egyik diák más földjén végzett aratásért 2.45 q búzát kapott természetben.

Önként adódik a kérdés, összecszerűen mennyire rug a diákok keresete? Az összeg elég tekintélyes, a 85 kereső diák 16703 pengőt gyűjtött össze. A túlsúly a szellemi munkára esik, mert szellemi munkával 10238.— P-t kerestek. Az oroszlánrészt a cséplőellenőrök érdemelték ki. A főátlag 201.24 P. A szélső határokat a szellemi munkások között az irodában kisegítő 40.— P-je s a cséplőellenőrzést és irodai munkát végző 670.— P-je; a fizikai munkát végzők között pedig a selyemhernyótenyésztő 7.— P-je és a rádióépítő és javító 500.— P-je képviselik.

Mire fordították a diákok keresetüket? Nem ragadta-e el őket a tékozlás ördöge, nem fordították-e a megkeresett összeget haszontalanságokra? Megnyugtatom az aggodalmaskodókat, nem így történt. A diákok nagyrészt az indította kereső munkára, hogy szüleik anyagi terhein könnyítsenek. Aki ezzel az elhatározással fog munkához s neki szokatlan, nehéz munkával, valóban „arca veritékével” jut keresetéhez, az meg is tudja becsülni keresményét. Az összeg hova fordításának megjelöléseként három lehetőség emelkedik ki majdnem egyenlő arányban: részben vagy egészben szüleinek adta, tandíjra-iskolaszerekre fordította és ruhát vett rajta. Esetleg e három lehetőség között kettőre, vagy mindháromra költötte keresetét. Mindössze négy diák költötte keresetét szórakozásra, négy pedig kisebb belföldi utazáson vett részt. Két tanuló takarékbba tette kisebb összegű keresetét. Találunk néhány érdekes, az általánostól eltérő megjelölést is. Egyik diákból kitört a leendő kereskedő, almát vett vidéken s odahaza illő nyereséggel eladta. Egy másik a kőművesmunkán szerzett összeget már meglévő nyul-tenyészetébe fektette bele. A rádió-amatőr műszereket vett, egy művészlelek hegedűórákra költött. „Egy karórát vettem magamnak” tör ki a bizonyára régen ápolgatott diákvágy a másiktól.

A cséplőgépellennörök közül tizenheten élelmezést és részben lakást is kaptak. Az élelmezésről általában csak elragadtatott hangot hallani. Főként fejadagokhoz szokott városi fiúk élvezték a faluban bővebben csorduló élelmezést.

Az anyagi viszonyok tanulmányozása után vessünk egy pillantást arra is, hogy milyen szellemi tőkét gyűjtöttek a dolgozó diákok a munkában töltött nyár idején. Bőséges alkalmuk volt arra, hogy betekintsenek egy számukra meglehetősen idegen világ életviszonyaiba, vajjon mit láttak, mit tapasztaltak ott?

Gazdasági szakemberek előtt régen ismert dolog, hogy a munkaviszonyok jósága és a munka termelékenységéje igen nagy mértékben függ a munkavezető egyéniségétől. Az erre vonatkozó megfigyelések — főként a fizikai munka terén — azért is értékesek, mert a gyermekkorhoz közelálló ifjaknak ösztönösebb meglátásai közelebb lesznek az egyszerűbb munkásember érzésvilágához, mint a szakemberek sokféle mellékkörülménytől befolyásolt megfigyelései. Az idevonatkozó megjegyzések nem vetnek valami kedvező fényt a vezetésre. Néhol előbukkan ugyan olyan megállapítás, hogy a diákokkal szemben a vezetők elnézőbbek voltak, avagy megnyilvánult a kölcsönös tisztelet a diák nagyobb szellemi tudása és a munkavezető nagyobb technikai felkészültsége iránt. De gyakori a panasz a durva, goromba vezetővel szemben, aki: „Nagyon haragudott a diákokra, nem tudom, miért.” Panaszolják, hogy a vezető érthetetlenül mogorva volt, avagy örült, ha az ebédidőből pár percet elvehetett. A vezető személye robbantotta ki az egyetlen sztrájkot is. Iskolánk átalakítási munkájánál ugyanis több diákunk végzett kőművesmunkát. Az első munkavezető alig győzte dicsérni szorgalmas és lelkes munkájukat. Amikor azonban új munkavezető került az élre, a helyzet egyszerre megváltozott. Gorombaságait és durvaságait, sértő kifejezéseit a diákok nem tudták elviselni s végül is otthagyták a munkát. Eljárásukért sok gáncs érte őket, de azok, akik az ifjúság érzékeny, önérzetes lelkét ismerik, amit nem tört még „munkafegyelem”-mé a kenyérért való megálázkodás, megértik, ha nem is helyeslik cselekedetüket. Az ilyen tapasztalatok fogalmaztatták meg az egyik diákkal a következő kijelentést: „Csak az a munka hatásos, amely jól van szervezve s szakember vezeti kellő megértéssel”.

A fizikai munkakörökben két társadalmi osztály találkozott össze. Diákok, akik az egyik nagynevű írónk által „hátsólépcső”-nek nevezett iskolatípuson át útban vannak a középosztály felé s munkások, akik még nem jutottak el oda s akik a diákban „ur”-at látnak. A megfigyelőt előre aggodalommal töltheti el ez a találkozás. És mégis, általában nem hangzott el komoly panasz az együttlét ellen. A munkások idegenkedése hamar felenged „amikor látják, hogy a diák is tud úgy talicskázni, vagy elbír annyi követ, mint ők.” A paraszti ember még megmorogja az aratni érkező diákokot: „Minek kontárkodnak bele ebbe is, elveszik a szegényember kenyerét.” A cséplőellenőrt gyanakvással fogadják, de később megértik, hogy az ő érdekükben is dolgozik s mindenütt melegen összebarátkoznak. Bizony, sokat haladtunk ezzel a szociális kiegyen-

lítődés felé! Természetesen akadnak olyan „osztályöntudatos“ munkások is, akik a diákban az „urat“, a munkásság jövő elnyomóját látják. És hogy az egymásra találásnak nem mindig a középosztály az akadálya, azt bizonyítja az egyik diáknak panaszos felkiáltása: „Amíg együtt dolgoztunk, szinte mind barátokként érintkeztünk, most pedig ha találkozunk, elfordítják a fejüket, hogy ne kelljen köszönni. Pedig mi most is éppen olyan szívesen köszönnénk nekik „szervusz“-t, mint akkor, amikor együtt lestük, nem jön-e a pallér“.

Az állandóan szellemi munkát végző diák egy számára egészen idegen műveletbe fog, fizikai munkát végez. Gyakorlatlan izmai versenyt dolgoznak munkában felnőtt emberekkel. Mit éreznek, milyen hatással van rájuk ez a munka? Érdekes, hogy a többség nem panaszkodik. Megállapodnak abban, hogy a munka eleinte nehéz volt, de később megszokták. Érezték, hogy a szellemi munka után főként a szabadban végzett munka igen jó hatással volt rájuk. Étvágyuk megnőtt, izomzatuk fejlődött. A cséplőellenőrök nehezen törődtek bele a korai kelésbe és késői fekvésbe. De megszokták ők is. Hiszen a fiatal, egészséges szervezetnek, főként a sportolónak, nem nagy dolog az ilyesmi. Egyik viszont bevallja, hogy a fizikai munka kellemetlen volt. „Soha sem tudnám megszokni a fizikai munkát, mert nagyon fárasztó“ panaszolja a másik. Rádöbben arra, hogy ő hátrányban van, mert azoknak, akik kiskoruk óta gyakorolják, sokkal nagyobb a teljesítményük. Van, aki megszerette ugyan a fizikai munkát, de megtanulta azt is, hogy a szellemit jobban becsülje. „Remélem, ez volt életem utolsó fizikai munkája“ utálkozik egy diák. De nem a fizikai munka, hanem a durva bánásmód váltotta ki belőle ezt a felkiáltást.

Meglepő, hogy a szokatlan nehéz munka ellenére betegség alig fordult elő. Három diák volt beteg a munkaidőben. Kettő meghült, egyik három napig, a másik öt napig betegeskedett. Egy diáknak lábára esett valami súly, egy hétig sántított. A másik elfürészelte az ujját s ez egy ideig akadályozta a munkában. Komoly betegség csak egy fordult elő, egy gyomorbajos fiúnak a nehéz munkában kiújult betegsége s négy hétig kinozta. Összesen harmincnyolcra tehető a betegség miatt mulasztott napok száma.

Az intelligensebb diákok éles szemmel figyelték környezetüket s sok érdekes dolgot gyűjtöttek össze a munkaviszonyok köréből. A falusi lakosságról az a tapasztalat, hogy azon a vidéken, ahol a lakosság műveltebb, ott megértik a szigorító intézkedéseket, belenyugosznak a korlátozásokba, „Csak ne itt dörögjenek az ágyúk“. Másutt viszont, a Bakony eldugott falvaiban a nép műveletlen, nem érti meg a munkakörére vonatkozó rendelkezéseket, sem azok célját s természetesen felháborodottan tiltakozik a „sajátját“ érintő korlátozások ellen. Ennek ellenszerét az erőteljesebb népművelésben látják a fiúk. Egy másik cséplőellenőr megjegyzi, hogy bár a falusi házaknál nagyon szívesen fogadták és jól tartották, de többször meg akarták vesztegetni. Az arató diák pedig meglepetve látja: „Az aratás nem is olyan könnyű, mint gondoltam.“

Az ipari munkaviszonyok körében az egyik megfigyelőt nagyon szíven találta az a tapasztalat, hogy magas munkabért ígértek

s mikor odamentek, már hallani sem akartak róla. A munkakedv fokozásának lehetőségein töprengők figyelhetnek erre az egyszerű megállapításra. Egy gyári segédmunkás azon lepődik meg, hogy a beszédmodor mind a nők, mind a férfiak részéről igen trágár. „Pedig maguk is belátják, hogy a káromkodás nem segíti őket a munkában.” A munkások lelkivilágának egyik megfigyelője megállapítja, hogy a munkások világnézete ferde. Még mindig a materialista világnézet hatása alatt állanak. Sokan közülük telhetetlenek és csak azért dolgoznak, hogy el ne bocsássák őket. Mások viszont azt vallják, hogy megtanulták becsülni a munkást, mert látták, hogy milyen nehéz az élet.

A tárgyalt kérdéskomplexum méltán keltheti fel érdeklődését a pedagógusnak, a nemzetgazdának és a társadalomtudósaknak is. Mindegyik találhat benne reménykeltőt. A pedagógus megerősödhet abban, amit már úgyszólván tud, hogy a mai magyar ifjúság nem rosszabb, sem elődeinél, sem más nemzetek ifjúságánál. Nem halt ki belőle az új dolgok iránt való lelkesedés, még ha a lelkesedés gyakorlati átültetése áldozattal jár is. A mai magyar nemzetgazdának nagy problémája, az ifjúságnak a gyakorlati gazdasági pályákra való irányítása is bőséges megoldási lehetőségeket talál itten. Hiszen az ifjúságnak már az iskolai évek alatt alkalma van megismerni a gyakorlati pályákat s így a pályaválasztáskor bőséges tapasztalat alapján dönthet sorsáról. A társadalomtudós se nyugtalankodik. Az új társadalmi eszmék eljutnak a befogadásukra legalkalmasabb réteg, az ifjúság lelkébe. Ezek a fiúk saját hölgyes tenyerükön keresztül tanulják becsülni a fizikai munkát, megismerik az alkotó életszemléletet s megértik, hogy a társadalmi rétegződés mindegyik fokán álló osztály értékes tagja a nemzettestnek.

Orbán János.

Érték-e a népiesség?

Az ál- és a valódi népiesség.

Kétségtelen, hogy napjainknak egyik legjellemzőbb vonása a népiesség. Csaknem minden napra jut egy cikk, vagy röpirat, sőt testes kötet is, amely valamilyen vonatkozásban a népiességről szól. Ennek hatása az élet minden terén megnyilvánul s a kormány hivatalos programjába is beletartozik a népi gondolat, illő tehát, hogy a reá tartozó mértékben az iskola is tájékozódjék e kérdésben.

Bár a gondolat meglehetősen átment az iskola életébe is, legtöbb esetben mégis a tanárok egyéni felfogásától függ. Vannak akik meggyőződésből lelkes hívei az eszmének, a többség azonban bizonyos tartózkodással viseltetik vele szemben s különösen művészi vonatkozású, főleg irodalmi értékét vonják kétségbe, s olyan eszmének tartják, amely még nem szűrődött át az idő rostáján s így nem való még az iskolába.